

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ivdx Magistratevs Senator

Zype, Franciscus van der

Antverpiæ, 1633

Cap. I. De Legislatiua.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14280

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

De Legislatiua.

Principio officij sui olim Prætores edictum ^{1.}
 proponebant, ex quo ius dicturi erant. quo ^{Satius legi-}
 exemplo non incongruum nobis visum fuit, ^{bus, quam}
 si hunc librum, qui de administratione politi- ^{regum ar-}
 ca iudicis est acturus, auspicaremur à legibus. ^{bitrio regi.}
 Enimuerò jure certo, quàm manu regiâ ad-
 ministrari Remp. satius esse iam docuit pri-
 dem experientia. & gentium eò quasi vnanimem consensum
 traxit, arg. l. 2. in prin. D. de orig. Jur. quia reges, vt sint boni, &
 qui non litigantium, sed æquitatis solo affectu ducantur, ta-
 men rectiùs se habent, si architectos imitentur, qui lineâ vtun-
 tur, & libellâ, boni quamuis & periti. nam, vt Cic. ait l. 9. epist.
 fam. ad Port. omnia sunt incerta, quando à Iure discessum est. Caligula
 iactauerat se effecturum ne I. C^u. quid respondere possent,
 præter eum, id est, non nisi eo vt oraculo consulto, eius rescri-
 pto impetrato: incommodum secutum refert Tac. lib. 11. ann.
 in princ. Cuncta, inquit, legum & magistratuum munia in se trahens
 Princeps, materiam patefecerat prædandi. Hæc est apud bonos et-
 iam illa indecisa æquitas, si eius ab imagine à quouis obiecta
 lex vinci possit. quam deprecati sunt Allobroges à Francif. I.
 vt ne permitteretur Senatui extra ius certum atque præscri-
 ptum ad boni atque æqui bullas transilire. vt Coraf. ad l. beni-
 gnus. D. de leg. nec summis tribunalibus permittit ius ex æqui-
 tate vel interpretari, quod alij concedunt, Auth. hodie C. de Iud.
 & Doctores passim.

Legibus Romanis nihil non decisum est, quod ad Remp. ^{2.}
 tuendam pertineat. sed quamuis ius finitum esse debere non ^{S. d. pauc.}
 malè monet l. 2. D. de Jur. & fact. ignor. illæ mole ruunt suâ, & ^{ce sint.}
 facit Rom. legum numerus, vt pauciores sciantur, & mutata
 Rerum-publ regnorumque forma, vt quæ diuersis officiis sunt
 adscripta, nisi eorum curam lucrum comitetur, pauci ad se
 pertinere existiment. vt ferè id passim videamus leges multas
 facili consilio & salubres valuis Ecclesiarum & postibus Præ-

toriorum affigi, paucas executioni committi. Frustrà præscribit ægrotis pharmaca Medicus, si ea non fumant, si pharmacopæorum officinas schedis impleant, in stomachum ægrum nihil immittant.

3. *Executioni mandantur.* Itaque in omni Repub. constituenda cùm primis curandum est, vt leges & magistratuum edicta executionem inueniant, subditi vt sint factores verbi, & non auditores tantùm. *quia si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultu natiuitatis suæ in speculo; considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Ita Iacobus c. 1. sanctè de lege sancta. Sed & suo modo idem in lege & rebus profanis obtinet, si in speculo tantùm leges idoneas consideramus, neglectâ curâ praxeos, atque executionis, Platonicas & Vtopicas leges, bellè expendimus, dandas illis orbibus, quos adhuc quærit Alexander. manum operi admouere, manum mittere ad aratrum oportet, non philosophari tantùm. Præcepta omnia & leges elanguide sunt, si non accedat cura obseruationis, si fine suo destituantur,

Si non conceditur vti.

Rectè igitur D. Ambrosius de 24. mans. *Lex Dei exactissimâ quâque censurâ examinanda, & omni quâ potest maiori sedulitate seruanda. & prudentissimè Iustin. in Auth. de prouinc. Præsid. Non tantum, inquit, decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accuratè custodiri & ad effectum deducere, transgressoresq; competentibus pœnis subiicere.* Bene Tertul. *Quale est vt præcepta constituat non executurus? vt dilecta prohibeat, non vindicaturus? permissum tacitè quod sine vltione prohibetur. & iterum, Frustrà instituisset, si obseruari noluisset: & frustrà obseruari voluisset, si vindicari noluisset.*

4. *paucas legum quibus, cur, cura fuerit.* *Corruptissimâ Repub. plurimæ leges, vt ait Tacitus: & Strabo lib. 4. Zaleuchum Thuriis paucas olim & simplices leges dedisse, sed alios secutos, qui alias per subtilitatem & superuacaneam curam adderent: ex quo factum sit, vt celebres magis quàm boni euaderent. Romuli, regumque Romanorum paucas leges fuisse verisimile est. Libellus XII. Tabularum exiguus fuit, quem pueri in scholis ediscebant, vt necessarium carmen. sed, vt inquit Seneca, epist. 45. non opus adhuc erat remediis diligentibus, nondum in tantum nequitia surrexerat, nec tantè se sparserat; poterant vitiis simplicibus obstare remedia simplicia;*
nunc

nunc necesse est tanto operosiora esse munimenta quanto valentiora sunt quibus petimur. Medicina quondam paucarum fuit scientia herbarum, quibus sifteretur fluens sanguis, vulnera coirent paulatim; deinde in hanc peruenit tam multiplicem varietatem.

Primùm Iulius Cæsar, deinde Adrianus destinarunt multitudinem legum ad optima quæque & necessaria resecare; sed iniquitate temporū distracti fuerunt. Adrianus tantum Saluij I. C. laborem probauit, qui edictum perpetuum composuit, ex eoque Prætores ius dicere voluit. Theodosius propius tentauit; Iustinianus immensa volumina, quæ in librorum duomillia, versusum autem tricies centena extendebantur, Pandectas contraxit, & Codicem edidit; vetans ne impofterum ea commentariis onerarentur; Paratitlis tantum permissis. *Proæmium & confirmatio digestorum & ad Tribonianum, & ad magnum senatum.* Carol. Mag. & Alphonfus Hisp. Rex, eadem in re laborauit. Sed & ipse Iust. quidem Nouellis verbosis magnitudinem Codicum auxit, deinde barbararum omnium gentium colluies imperium distraxit, & leges illas silentio inuoluit; alij alias ediderunt, donec leges Romanæ rursus ante aliquot sæcula ex vndis illis caput extulerunt, & in scholis apparuerunt, atque in regnis iis, quæ Romanum imperium excusserant, pro sua æquitate admiffæ sunt, in supplementum vernaculi cuiusque Iuris; quasi precario. eaque talionis ratione, quæ apud Romanos constitutum fuerat, vt qui sub eo imperio degerent, Romana Iura, quin & officiorum nomina susciperent. *Auth. De Armenicis, & vt ipsi per omnia Romanas sequantur leges. & Auth. de descript. quatuor præsid. Armen.* adeò vt hodie in ipso Latio, in ipsa Roma posteræ Imperatorum constitutiones energiam suam non agnoscant, & in ipsa Germania splendidum magis nomen, & decus gerant, quàm virtutem sentiant.

Hinc nata tam innumera non regnorum tantum, & provinciarum, sed singulorum districtuum, territoriorum, ciuitatum, oppidorum, pagorum, villarum statuta, quibus discendis nulla iam sufficit ætas, nec ad doctrinam pertinent, nisi in suo quæque climate. & sæpè peruerso hodie iuris omnis & rationis modo. nam quod domi suæ natum esset, quod diuturni mores consensu vrentium comprobassent, cuiusque ciuitatis ius dicebatur: hodie iis qui ditionum aut urbium statuta conferibunt, non sufficiunt vsu receptæ consuetudines, vt eæ in scriptum redigantur, sed officio suo non bene sibi functi videntur, nisi magnam partem Pandectarum, & Codicis in li-

6.

Vnde tam
multa staturæ?

libellos suos contraxerint, sed & quarumcumque externarum gentium scita, vsus, & abusus in suam œconomiam traduxerint, etiam ea quæ patriis nominibus explicare non possunt. Quo morbo Belgæ etiam nostri laborant, faciles exterrorum morum, idiomatum & vestium admiratores & receptores, adeò vt & omnem morem suum nonnihil inolitum priuilegij nomine vestiant, quæ si quis attigerit, sacèr mox & intestabilis censetur. erat optandum, vt quæ vera priuilegia non forent, in vnã consonantiam componerentur. & fuisse creditur aliquibus Principibus id propositum, sed ne quem motum cièrent distractis.

7. *Recognoscenda illa, & probanda aut reicienda.* Quod fieri commodè potuit, fecit Albertus Pius, qui an. 1611. controuersa quædam Iuris Romani decidit, quosdam ex moribus belgicis meliùs disposuit; & omnes non emologatos hæctenus à Curia, scriptos ad eam transmitti voluit, examinandos; & porrò vt singuli qui de rebus & fundis statuunt suis territoriis concluderentur, & suas in iis vires dumtaxat exercerent. vtinam Deus vitam ei longiorem dedisset! vt cætera ex Iure hodie & moribus hîc controuersa maturâ deliberatione composuisset.

Vtinã sic vbiq; res eo reduceretur, ne leges retia litigantiũ, & thesauri contentionum, lucra patrociantiũ audirent; & superfluis refecatis liquida claritate iustitię breui constitutionũ epitome consultum esset. vt nec opus foret tanto pragmaticorũ exercitu, qui vt singuli viuant, ne singulos litigantes depascantur, qui si omnes toto Christiano orbe in militiam armatam numerarentur, inundationi Turcorum opponi possent. Pauca, clara, & decisæ leges & sciri faciliùs & obseruari possent, si modò & illud caueretur, ne tam superstitiosę litium negotiorumque essent actiones. qua de re alibi diximus. neque absolum est ei fini iudicium Besoldi optantis erigi Collegium quod de Iure responderet, quoties partes in factò conueniunt. vt in Saxonia esse ait, & in Turcia quod Testam vocant.

8. *Breues Leges.* Paucitatem legum ex vicino imitatur Breuitas. *Legem breuem esse oportet quo faciliùs ab imperitis teneatur, veluti emissa diuinitus vox iubeat, nõ disputet.* Sen. ep. 94. quare & addit; *nihil mihi videtur frigidius, nihil ineptius quàm lex cum prologo.* & Plato censuit, l. 4. de leg. Procemium legis naturã nullum esse, nec XII. Tab. habuerunt. tametsi in iure nostro secus multas leges cum causa impulsua & finali explicata, aliisq; rationibus additis latas videamus,

deamus, maximè Iustinianæas, & præsertim Nouellas; mori hi credi possunt vt faciliùs legem persuadeant, non imperent tantùm, vt non voluntatis esse solum, vt quidam volunt, sed & rationis videatur. Azor. *Inst. mor. p. 1. l. 5. c. 2.*

Huc & pertinet, clarè sint leges, non ambiguæ, simplices, eodè modo edicta clara esse & perspicua oportet atque manifesta, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineant, *c. erit autem lex. dist. 4. unde Deut. c. 27. & scribes super lapides omnia verba legis. huius. planè & lucidè. Lex enim non debet ambages continere, sed veteres abrumpere. l. fin. C. de interd. & relegat. Adeoque ne vel in syllabis hæsitetur, non sensu tantùm legis, scribi eam oportet extensè sine notis seu breuiaturis, l. 1. C. de vetere Iur. enucl. Qui scribunt leges captiosas, vtuntur statera dolosa, cuius abominatio apud Deû, Prou. c. 2. quibus comminatur Isaias c. 10. *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? sed & leges eo sermone latæ quo populus vitur, vt intelligantur (quamuis Romani è maiestate esse putarint latino ferri, eumque omnes scire) eo publicentur, vt ligent, non eloquentes, sed præceptiuæ.**

Iuris iter longum, iustitiæque breue est.

Vitium legis, inquit Quintil. l. 2. c. 4. aut in verbis, aut in rebus est. In verbis queritur, an satis significant, an sit in his aliquid ambiguum. In rebus; an lex sibi ipsa consentiat, an in populum ferri debeat, an in singulos homines: maximè verò cõmune est querere, an sit honesta, an utilis; nec ignoro plures fieri à plerisque partes, sed nos iustum, pium, religiosum, ceteraque his similia honesto complectimur; iusti tamen species non simpliciter excuti solet; aut enim de re ipsa queritur, vt digna ne pœna vel premio sit: aut de modo præmij pœnæ uè, quia tam maior quam minor culpâri potest; utilitas interim naturâ discernitur, interim tempore.

Saluti publicæ, quæ priuatam continet, inuentæ sunt leges. *Cicero lib. 2. de leg. Constat profectò ad salutem ciuium ciuitatumque incolumitatem, vitamque omnium quietam & beatam, conditas esse leges, eosque qui primum eiusmodi scita sanxerunt, populis ostendisse ea se scripturos atque laturos, quibus illi adscriptis, susceptisque, honestè beateque uerent, queque ita composita sanctaque, essent eas leges videlicet nominarunt.*

Et Plutarchus; *In ciuitate quedam ad honestatem, quedam ad necessitatem pertinere; honestorum summum & primum esse*

την εὐνομίαν, necessariorum τὴν ὑπομίαν affluentiam. & Diodor. Siculus lib. 1. histor. Optimæ leges censendæ sunt, quæ non opibus maximè homines cumulent, sed quæ morum humanitate, rerum ciuiliū prudentiā, quàm instructissimos efficiant; quæ ita publicam tranquillitatem conseruent, ut priuatim ciues omnes virtutis semitam sectentur. quæ priuatim ad vitia ducunt, occasiones, & causæ rescindendæ sunt. qui priuatim est bonus, publicè bonum fore credendum est: qui malus priuatim, publicè bonus non erit. Vnde Arist. 3. polit. c. 6. dicit finem ciuitatis esse, bene viuere; neque enim esse potest bonus ciuis, qui omnino non sit bonus homo. & c. ult. polit. vult tam Principem quàm ciues habere virtutem, sed in ea Principem excellere. Impiè ergo ait Marchiauelus aliquid religioni posse detrahi, ut pax & prosperitas conseruetur. sed nec ille, nec eius doctrina ad eum pertinet, qui testamento suo pacem nobis consignauit, *Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.* mundana pax illa est. & mundus eum non cognouit. & cùm finietur mundus, non ille eum cognoscet, aut confitebitur coram Patre suo.

12.
Ad bene viuendum
ducentes.

13.
Pro genio
gentis.

Genium porrò cuiusque gentis legislator considerabit, & qua ad virtutes inclinabit, iuuabit: qua ad vitia, obstabit; & tantū seueritatis legibus addet, quantū vitia creuerunt. fiunt enim leges, ut earū metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur nocendi facultas. c. 1. dist. 4. & maximè Ecclesiastici legislatores peccata corripere, & peccantes corrigere debent c. nouit. x. de Iud. Debent enim leges accomodari ad Remp. non Respub. ad leges. vnde exactis Romæ Regibus exactæ leges regiæ l. 2. §. 3. de orig. Iur. Cognoscenda gentis natura legislatori, ut medico morbus egri; inde lex illa Mosaica ad geniū Iudææ gentis lata, & proinde illa optima à prudentissimo legislatore, non tamen optima simpliciter, & quoad omnes gentes, quæ adeoque nec moribus eam retinuerunt, aut receperunt, quamquam & in ea sint quamplurima moribus contrariis meliora.

14.
Iustæ,
æquales.

Leges iustas & æquales esse oportet, & propter commune bonum impositas. Ouid. 3. Fast.

— Data leges, ne fortior omnia posset.

& Sen. ep. 60. legē vocat armatam virtutem. vnde rectè Plutarchus, lib. de doct. princ. stoic. Herm. de leg. tot tantisque muneribus, & bonis, quæ dilargiuntur non licet frui, nec vti rectè, si desit lex, Iustitia, & Princeps; itaque iustitia legis est finis, lex autem Principis opus.

Iura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur. l. Iura D. de leg. est enim lex commune præceptum ad communem

nem

nem vtilitatem statutū. l. 1. D. de leg. Leges, inquit Cicero, l. 2. de off. inuentæ sunt quæ cum omnibus semper vnâ atque eadem voce loquerentur. quamuis enim de priuato ferantur, etiam publicam tamen vtilitatē respiciunt. Arist. l. 3. Ethic. c. 6. Plutarch. problem. 40. hinc Cicero lib. 1. de Inuent. Eâ virtute, & sapientiâ maiores nostri fuerunt, vt in legibus scribendis, nihil sibi nisi salutē ac vtilitatē Reip. proponerent. Ordinatio nostra, inquit Cassiodor. variar. lib. 11. c. 9. vtilitatem publicam dumtaxat respiciat. Laudat inde Athenienses Æschines Orat. in Timar. nempe quia leges à vobis sanciantur habitâ ratione æquitatis, non iniusti lucri, neque odij priuatorum, sed ipsius iustitiæ, publicæq; vtilitatis dumtaxat, & quia ingenij dexteritate alios omnes populos antecellitis, non mirum est vos ferre pulcherrimas leges.

Quâ ratione etiam priuilegia nisi publicam vtilitatē contineant, iniusta sunt. non tantum, quia à lege exorbitant, sed quia publicam vtilitatem, & quietem offendunt, ac seminaria sunt discordiarum; tum ex aliorum inuidia, tum ex vtilitate priuilegiorum abusu, qui fini priuilegiorū aduersatur. & quamquam, vt ait August. serm. 247. de tempor. iudicio legum iure obtentâ dignitate deicitur qui priuilegio sibi concessio abutitur: tamen non sine populi motu auferri possunt, seditionibus materiam præbent, vim & neruos principatus incidunt, ac proinde moderatè ac vix dum bene meritis concedenda sunt, nisi fortè honoraria, quæ ad virtutem excitent, quæ nemo oderit, nisi qui & virtutem. quæ priuilegiarios dum eximent, alios non grauent. quæ politiâ non turbent, sed cõmuniant: quæ ita priuatis gratificentur, vt ad Reip. tamen bonum dirigantur. cuiusmodi sunt priuilegia clericalia, academica, militaria, veteranorum, nobiliū, patriciorū, primogenitorum, rusticorū, mercatorum, artificum, dotium, plurium liberorū, & sexcenta alia, quorum tamen omniū ratio publicam vtilitatē respicit. sed tantâ prudentiâ sepienda sunt, vt in nullorum iniuriam transiliant, vt clericus oret, nō de altari luxurietur: vt scholaris studeat, non diu noctuq; oberret, libris situ obstitis; miles limites defendat, hosti infidietur, non rustico, viatori, hospiti, stipendiis contentus; Nobilitas maiorū legat vestigia, nō fastu plebē irritet: Primogeniti iura protomiseos splendori Reip. & familiæ inuenta credant, nō vt reliquū sanguinē despectent, aut ostiariæ mendicitati subiiciant; Rustici colendo, serendo, metendo abundantem segetē curent, non annonam flagellent, aut in viis latrocinentur; Mercatores quod ciuitati aut prouinciæ deest, aliunde aduehi: com meatibus, & cuiusuis generis mercibus, ciuitatē, prouinciam impleant, non monopoliis lucrum suum faciant.

Arti-

15.

In publicâ
vtilitatē,
non priua-
tam scri-
pta.

16.

Quæ etiam
priuilegia
vergant.

17.

Nec ea tam
facile
conceden-
da, nisi ho-
noraria, ad
publicum
bonum.

Artifices necessitati omnium subueniant: immoderatâ mercede neminem grauent: dotes mulierum lapsis mariti fortunis ex incendio debitorum ita efferantur, vt nulla, præter numeratam, creditoribus summa decedat. neque enim priuilegiis vllis vti nocentes permitti debent. *Auth. de mand. Prin. §. non permittas.* sed priuilegia omnia ita intra terminos sui finis coërceri, ne quid eòs prætergrediatur, quod publicam tranquillitatem possit offendere. Nam rectè Greg. c. 7. dist. 74. *priuilegium meretur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate.* Quantisper porrò nec publicam vtilitatem excedit concessio, nec imminuit vsus, retinenda omni modo sunt, quamquam concessio rarò sit facienda, rariùs tamen imminutio, vel abrogatio. periculosa enim hæc est, & tam obstinatè sæpè resistitur, vt Principes & Resp. in præcipitia, & ruinam trahat, nec vquam tam grata est concessio, quàm ingrata abdicatio.

18.

Minus abroganda.

Quamquam alioquin Principes liberalitas Diuis simillimos, & gratos maximè facit populo, tum quæ exhibetur singulis, tum maximè quæ vniuersis; illa quidem priuatos paucos deuincit, hæc autem omnes. Huius generis sunt indulta, priuilegiaque quæ collegiis, vrbibus, prouinciis, ditionibus conceduntur.

19.

An à successoribus confirmanda?

& si quidem concessio fuerit gratuita omnino, tametsi beneficium Principis decet esse manurum, existimant tamen multi, præsertim Galli, reuocari posse, quin etsi acquisitio fuerit onerosa à successore, quin & ab ipso concedente reuocari posse ex causa boni publici; dummodò tamen indemnes seruentur quibus auferuntur. Hinc in Gallia atque alibi obtinuit, vt priuilegiorum à successoribus petatur confirmatio, quod ipse Tiberius primus Romæ in vsum inuexit, decreuitq; vt indulta à Principibus defunctis beneficia non aliter rata haberentur, quàm si ipse firmasset, cum antè Principis beneficium nisi ad tempus datum esset, perpetuum haberetur. Suetonius in *Tito.* quem addit superiorum Principum beneficia vno confirmasse edicto, nec à se peti passum esse. Aurel. Victor in *Domitiano,* cum donata, inquit, concessæ à prioribus Principibus firmare insequentes solerent, simul imperium cæpit talia possidentibus sponte cauit. refertur illud *lib. 10. epist. Plinij.* refert & Bartolus in *constitutione, Ad reprimendam, in verb. reges. n. 21.* se deputatum à ciuitate Perusiana ad Carolum IV. Imperat.

20.

Quomodo?

non aliter obtinuisse priuilegiorum illius vrbis confirmationem, quàm ad reuocationem vsque successorum. odiosa priuilegia, & iuri contraria. sub hac ratione Hospital. Cancellarius Galliarum

Galliæ noluit figillum appendere diplomati regio, quo perpetua immunitas dabatur. Improbauit id Bodinus, quasi illud verbum *perpetuum* interpretationem reciperet à re subiecta, scilicet in priuilegijs vsque ad reuocationem: probarunt alij, quod religiosum magis esset non dari iis verbis priuilegium, cui si postmodum derogaretur, fides regia imminuta videretur. iuuari enim, non decipi beneficio nos oportet. Ego quidem non dubito beneficium personale personam sequi, & cum ea extingui, sed & *decere etiam beneficium à Principe concessum esse mansurum* c. 16. *ibid.* Romani iuris id fuisse vsque ad Tiberium, Titum ab ea æquitate recedere noluisse, aliosque bonos Principes Tiberio dissimiles; nec tamen etiam dubito quin Princeps, si boni publici necessitas exegerit, derogare possit priuilegijs gratuitò concessis. vt tradi solet *in d. c. 16.* sed tamen non leuiter consideratum bonum publicum velim, qualiter aliqui Galli vniformitatem aliquam constitutionis regiæ alicuius existimant etiam alioqui sufficere ad derogationem priuilegij onerosi, quod est tollere omne priuilegium, quippe semper ab vniformitate iuris abit. Rectius alij id admittunt, cum incipit priuilegiũ esse damnosum priuatim nimis, vel publicè. iuxta *c. suggestum. x. de decimis.* mitigandũ, minuendũ, tollendũ, prout damni nõ iniuriã dandicautio exigit.

Denique existimo etiam priuilegium grandibus meritis in Principem aut Remp. aut etiam numerofo ære obtentum, cum grandis est Reip. necessitas, reuocari in vnam præsertim vicem, vel suspendi posse: sed nolim imaginariam admitti necessitatẽ, aut compositã ratiocinatione productam magis quàm ineuitabili quodammodo fato; non secus quàm priuatos fundos, excitandis fortè arcibus pro necessaria Reip. defensione, auferre priuatis licitum est; priuata enim publico cedunt, vt membra corpori. sic tamen vt ex publico pretiũ repêdatur. Extra hunc casum quo priuatis res suas inuitis auferre liceat, onerosa priuilegia abrogare neq; fas esse puto, neq; securum. concitatur populus non secus, quàm raptis læna catulis, si, quod carissimũ habet, ei excutiatur, in ijs præsertim ditionibus, vbi & priuilegia multa sunt, & sanguine multo olim empta, adulterina consilia quæ in neglectum ducant. Experti id sæpius multi, præsertim Duces, militiã quã politiã meliores, qui de illa statuere, in hac aliena cõsilia sequi didicerant eorũ, apud quos non satis estimatũ illud Taciti, *Morã, inquit, animorum, prouincie nisi sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se & Remp.*

21.

Non infr-
manda nisi
summa
causa.

P

Vix

Vix aliquid in moribus Belgarum est, quod non suis priuilegiis nitatur. non alia natio est, quæ tantis animis ea promeruerit, tantis defendat. Albertus sanè tam piissimus, quàm prudentissimus Princeps noster, nullis vnquam consiliis induci potuit, vt iota vnum ex priuilegiis nostris expungeret. si quid per subreptiones in contrarium obtentum erat, monitus statim rescidit, indignatus iis, qui transuersim obrepserant, aut consiliis abduxerant.

22. *Iusta leges.* Iustas porrò leges esse oportet aut non leges. quia *lex est recta ratio imperandi, atque prohibendi; quam qui ignorat, is est iniustus, siue est illa scripta vspiam, siue nusquam.* Cic. lib. 1. de legib. non enim Ius ex iniuria facere lex potest, nec bonum ex malo; nos enim, inquit ibidem, *legem bonam à mala nullà alià nisi naturali normâ diuidere possumus.* & August. lib. 19. de ciuit. Dei c. 21. ostendit geri sine iustitia non posse Rempubl. vbi ergo iustitia vera non est, nec ius potest esse. quod enim iure fit, profectò iustè fit. quod autem fit iniustè, nec jure fieri potest; non enim iura dicenda sunt vel putanda, iniqua hominum constituta, cum illud etiam ipsi ius esse dicant, quod de Iustitiæ fonte emanauerit, falsumque esse quod à quibusdam non rectè sentientibus dici solet, id esse jus, quod ei qui plus potest, vtile est. Audiatur Marchiauellus doctrinã Augustini, & sequatur; si ciuitatem & Remp. suam dirigat ad Ciuitatem Dei, quò August. si ad ciuitatem Belial, videant quò ducantur, qui doctrinam sequuntur, de cuius promptuario impia doctrina desumitur. Aliter æterna illa sapientia: *Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Iustiùs Cic. lib. 2. de leg. *eos qui perniciosi, & iniusta populis iussa descripserint, quiduis potius tulisse quàm leges. vt perspicuum esse possit in ipso nomine legis interpretando inesse vim & sententiam iusti, & juris colendi. quòd si, inquit Cic. lib. 1. de leg. populorum iustis, si Principum decretis, si sententiis Iudicum iura constituerentur, jus esset latrocinari, ius adulterari, jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis aut scitis multitudinis probarentur.*

23. *Honestia.* Denique sicut inter Iuris præcepta primum refertur honestè viuere; ita leges quæ vitam ciuilem formant, honestatem continere, eoque ducere debent; ideoque & legislatores non præterire eas leges conuenit, quæ ad disciplinam pertinent, & ad mores. quibus & censoria diligentia præficienda est; quam in vsum magis reuocari expediret. legendique censes quàm optimi, qui parati sunt in alium dicere, & careant omni vitio.

Vt

Vt lex porrò non destituatur iis quas diximus conditionibus, maturè ea rogari, examinari, iuberi debet, vt Romæ post trinundinum demum suasa, dissuasa, disputata, demum sub libero populo iuebatur, sub Principibus diu examinata adhibitis in consilium præclarissimis viris. Augustus) Xiphil. in Aug) multas leges condebat non suo consilio, sed eas ad populum ferebat, atque omnibus iis qui possent emendandi faciebat potestatem. sic Lamprid. in Alex. *Negocia*, inquit, & causas prius à scriuorū principibus & doctissimis iuris peritis & sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari ordinarique, atque ita ad se referri iussit. quod maximè in legibus obtinebat, vt per I. C^{tos}. antè concipi solerent *Auth. de mand. Princip. §. 1. & l. 8. C. de legib.*

24.

Maturè ser-
uenc.

Quia leges senescunt atque nascuntur, Gell 20. c. 1. mutari eas posse, nihil est dubitandum. non quia, vt docet August *confess. l. 7. c. 3.* iustitia mutabilis sit, sed quia tempora atque homines, & loca mutantur: nec valent homines sensu causas contexere sæculorum priorum, aliarumque gentium, quas experti non sunt; in vno autem corpore, vel die, vel domo facillè possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus, personisque congruat, ideoque in illis offenduntur, in illis feruiunt.

25.

Mutande
non facillè.

Sed quia legum mutatio multa secum vehit incommoda, rectè Mecænas ad August. *Leges firmiter retine, nec quicquam in his muta.* & apud Medos *Daniel. 6.* edicta regum immutabilia fuerunt. & Philosophus, *lib. 2. polit. c. 6.* non facillè vult legem mutari, sed vel errata potiùs legislatorū, legum dissimulari. rationem ex graui incommodo addit; *non enim tantum proderit qui corrigere perget, quantum nocebit assuefactio superioribus non parendi.* Adeoque *l. 2. D. de constit. in rebus nouis constituendis* euidentis esse *utilitas debet, vt recedatur ab eo iure quod diu æquum visum est.* Euidens, inquit, utilitas, non quæ causis problematicis, in vtramque partem disputationem suppeditet; nam veterum legum damna apparent, nouarū latent. nouitas omnis suspicionem, querelas, commotionem populi producit; facillè creduntur, qui veteres abrogant, nouas rogant, sibi rogare, non publice saluti. vt non immeritò apud Locrenses, qui legem nouam suadere voluerunt, nec potuerunt persuadere, fuerint puniti: sed crudeliter, quod laqueo. frequenti mutatione etiam optima quæque concutiuntur, & rectissimè constituta inuadit nouandi cupido.

*Cunctarum est nouitas gratissima rerum.
Vilia sunt nobis quaecumque prioribus annis
Vidimus, & fordet quidquid spectauimus olim.*

Prudenter Cleon. censuit meliorem esse statum Reip. quæ de-
terioribus legibus vtitur, sed firmis; eâ, quæ frequenter eas
commutat. nam, vt August. epist. 118. ad Ianuar. ipsa mutatio con-
suetudinis (& legis consultæ) etiam quæ adiuuat utilitatem, nouitate
perturbat. quapropter quæ utilis non est, perturbatione in-
fructuosa consequenter noxia est.

26. *Neque con-
suetudine.* Quæ consideratio efficit, vt legislatori summa ratio con-
suetudinis sit habenda. Consuetudo eorum quibuscum versamur,
si non sit peruersa, obseruanda est. c. omnia 16. q. 3. c. omnes
dist. 1. cap. mala dist. 8. inuiolabilis est consuetudo, quæ nec hu-
manis legibus, nec sacris Canonibus obuiare monstratur. c.
Ecclesiast. dist. 11. in his rebus de quibus nihil certi statuit diuina
Scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorû pro lege tenen-
da sunt. tot. dist. 12. Sed sicut immemorales consuetudines
vellere non oportet, ita nec nouas admittere, quæ sanctos Ca-
nones, aut iustas leges, & nouitate suâ Remp. turbent. San-
ctum simul ac prudens monitum est Nicolai Papæ ad Hinc-
marum Remensem Archiepiscopum: *Mala consuetudo, quæ non
minus quam perniciofa corruptela vitanda est, nisi citius radicitus euel-
latur, in priuilegiorum ius ab improbis assumitur, & incipiunt præuari-
cationes celerrimè non compressæ pro legibus venerari, & priuilegiorum
more perpetuò celebrari.*

CAPVT II.

De variis hominum generibus.

VT legum ferendarum, ita regiminis prima est ratio,
nosse genium, naturam, condicionemque suæ gentis,
nosse vultû pecoris sui. ea de re hîc instituendus sermo.

1. *Varia ho-
minum ge-
nera.* Natura homines liberos omnes creauit, & statu pares. mo-
res gentium seruos dederunt, & dominos. veteres illos quidem
rigido iure habitos, cum vitæ & necis potestate. posteriores
moderatori, qui deinde sæculis in ascriptitios & id
genus alios, denique in homines proprios degenerarunt, &
pro locorum varietate, tum serui, tum domini in varios gra-
dus ordinemque defluerunt. Quacumque quis in Republica
versetur, non sine periculo ordines turbauerit, nec sine
periculo